

**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Громадська організація «Інститут світової політики»
Волинське обласне відділення
Центру українсько-європейського наукового співробітництва**

**Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації**

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

22 січня – 3 березня 2024 року

УДК 005.334-025.26"313"(100)(062.552)

Г 46

Організаційний комітет:

Магда Євген Валерійович – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри видавничої справи та редагування Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», директор Громадської організації «Інститут світової політики»;

Палінчак Микола Михайлович – доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Стрільчук Людмила Василівна – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Філіпович Мирослава Богданівна – кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки, голова Волинського обласного відділення Центру українсько-європейського наукового співробітництва.

Гібридні загрози в сучасному світі : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 22 січня – 3 березня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 144 с.

ISBN 978-966-397-373-9

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Гібридні загрози в сучасному світі» (22 січня – 3 березня 2024 року).

УДК 005.334-025.26"313"(100)(062.552)

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024
© Громадська організація «Інститут світової політики», 2024

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2024

ISBN 978-966-397-373-9

ЗМІСТ

Створення образу внутрішнього ворога та його інструменталізація у процесі формування державного контролю за настроями суспільства (на прикладі антирелігійної кампанії періоду колективізації)	
Бабенко Л. Л.	6
Взаємодія суспільства і земства у справі допомоги фронту в роки Першої світової війни (на прикладі Харківського губерньського земства)	
Бакуменко О. О.	9
Формування національної системи стійкості у контексті забезпечення національної безпеки України	
Баштанник О. В.	12
Міжнародне антикорупційне законодавство та зобов'язання країн	
Більковець А. В.	16
Дезінформація в адміністративному праві України	
Брулевич В. В.	21
Шляхи протидії російській дезінформації в країнах Латинської Америки	
Вакарчук К. В.	24
Трансформації і мирне врегулювання конфліктів для України: спроба аналізу можливих викликів	
Вонсович С. Г.	27
Національні інтереси України в системі міжнародної безпеки	
Голдак-Горбачевська Т. В.	32
Енергетичний терор як складова гібридної російсько-української війни	
Горло Н. В.	36
МВС і Володимир Сосюра в 1953 році: перипетії стосунків	
Греченко В. А.	40
Інформаційна безпека та гібридні загрози: загальна характеристика	
Грищук А. Б.	43
Гібридна війна: ознаки та шляхи подолання	
Дацюк Т. К.	46
Виклики гібридної війни: міжнародний контекст	
Животовська І. Ю.	50

Як змінилася економічна нерівність в період повномасштабної збройної агресії РФ проти України: ризики для зміцнення стійкості суспільства і держави	
Завгородня С. П.	53
Окремі питання трансформації інституту президенства в Україні	
Заяць Н. В.	57
«Неспроможність української державності» як тенденція в дискредитаційних нарративах російської пропаганди	
Іванов О. Ю.	60
Історія України в нарративах. Російські фейки крізь призму правди	
Іванов Ю. А.	63
Основні аспекти сучасного міжнародного безпекового середовища	
Ісхакова А. В.	65
Концепція «русский мир» як чинник воєнної агресії	
Кононенко Т. В.	69
Формування медіаграмотності здобувачів освіти під час військової агресії росії проти України: виклики та перспективи	
Корчагіна О. В.	72
Гібридні загрози в сучасному світі: ключові аспекти та новітні виклики	
Кравченко Н. Б.	74
Енергетика як зброя (досвід широкомасштабної фази російсько-української війни)	
Куцька О. М.	78
Досвід реалізації плану Маршалла – програми США післявоєнної економічної допомоги Європі для повоєнної відбудови України	
Ленець В. Г.	82
Підтримка Бельгією України у 2022–2024 роках та бельгійський досвід протидії гібридним загрозам	
Лиман С. І.	88
Lenin as a creator of Ukraine in the Kremlin’s information warfare	
Mieliekiestsev K. I.	92
Актуальні проблеми законодавства України у сфері національної безпеки	
Мирошниченко В. О.	95
Російська православна церква як чинник російсько-української війни	
Моїсеєва Т. М.	98
Російсько-українська війна та російський гібридний вплив на Західних Балканах	
Парфіненко А. Ю.	101

3. Московський патріархат у російській війні проти України (27 грудня 2022). / «Голос України»: Газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/367158>

4. Пост-реліз круглого столу на тему: «Московський патріархат у російській війні проти України» (17 листопада 2022). / Інститут зовнішньополітичних досліджень. URL: https://www.fpri.kiev.ua/news_view/post-reliz-kruglogo-stolu-na-temu-moskovskij-patriarhat-u-rosijskij-vijni-proti-ukraini/

5. СБУ викрила РПЦ на створенні «православних ПВК» для війни в Україні (19 жовтня 2023) / Служба безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-vykryla-rpts-na-stvorenni-pravoslavnykh-pvkdliia-viiny-v-ukraini>

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА РОСІЙСЬКИЙ ГІБРИДНИЙ ВПЛИВ НА ЗАХІДНИХ БАЛКАНАХ

Парфіненко А. Ю.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Гібридна війна стала новою формою глобального протистояння у сучасному геополітичному середовищі, сформованому кризою ліберального світового порядку, конфронтацією між демократичними державами та авторитарними режимами, ревізіоністськими прагненнями автократій створити багатоплярний світ. Росія виступає сьогодні безпосередньою загрозою міжнародній системі, разом з іншими ревізіоністськими державами, Китаєм, Іраном, КНДР, вона прагне сформувати світ, протилежний демократичним цінностям [1]. Прагнучі збільшити свій глобальний вплив, авторитарні держави використовують технології гібридного впливу, починаючи з дезінформації, кібератак, економічного тиску, примусової дипломатії, погроз застосування сили. І закінчуючи гібридними війнами та прямими військовим втручанням.

Повномасштабному вторгненню Росії в Україну передувала інтенсивна кампанія гібридної війни проти Української держави, а сама війна з 24 лютого 2022 р. оголошена Кремлем гібридним лейблом так званої «спеціальної військової операції». В умовах розгортання конвенційної війни, Кремль життєво зацікавлений відвернути увагу

Заходу від підтримки України. Тому спроби дестабілізації безпекової ситуації, створення нових «гарячих точок» стали наріжнем каменем гібридного впливу Росії. Одним з таких регіонів, як заявив у грудні 2023 р. Президент В. Зеленський, є Західні Балкани [2].

З XIX ст. Російська імперія традиційно розглядала Балкани як сферу своїх національних інтересів. Росії належить вагома роль у здобутті Сербією державності. Формально саме через захист «братів-слов'ян» у Сербії Росія вступила у Першу світову війну. Все це, звичайно, вплинуло на формування в сербській національній свідомості міфологізованого уявлення про Росію як «захисницю» сербського народу. Наразі важливим чинником популярності Росії в регіоні залишається рішуча підтримка Москвою Сербії у питанні невизнання на міжнародному рівні суверенітету колишньої автономії Косово, яке у 2008 р. в односторонньому порядку проголосило незалежність.

Військове втручання НАТО у врегулювання етнічного конфлікту в Югославії без дозволу ООН було сприйнято в Кремлі як пониження російського статусу «великої держави». Але це не завадило Москві посилити присутність в дезінтегрованому війною регіоні. Вже наприкінці 1990-х рр. Москва перетворилася на головного енергетичного «донора». Сербія, приміром, стала повністю залежати від постачання російського газу, а імпорту нафти з Росії склав 70%. Росія активно інвестувала в енергетичні проекти на Західних Балканах, передусім, в Сербії, Чорногорії, Боснії та Герцеговині. Російський «Газпром» викупив у Сербії більшу частину акцій державної нафтової компанії та газові сховища. В планах Кремля було перетворення Сербії на важливий «енергетичний вузол» в межах газопроводу «Південний потік».

Анексія Росією Криму та розгортання бойових дій на Донбасі у 2014 р. «поховали» «Південний потік» та посилити геополітичну напруженість на Балканах. Разом з тим, російська інтервенція в Україні з використанням проксі-сил з числа бійців спецпідрозділів, яких було названо «зеленими чоловічками», змінила розуміння гібридної війни та підвищили її значення в неоімперських планах Кремля.

Гібридний вплив Кремля на Західних Балканах має на меті як мінімум наступні цілі: утвердження Росії як «великої держави», з якою мають «ракуватися» західні партнери; збереження невирішених територіальних конфліктів, які завжди можна використати у протистоянні з Заходом; перешкодження євроатлантичній інтеграції та ін. Так, намагання зірвати вступ до НАТО Чорногорії у 2015–2016 р., що супроводжувалося спробою державного перевороту, та Македонії у 2016–2017 р. стали хрестоматійними прикладами російського гібридного втручання. За допомогою дезінформації, кібервтручань

і маніпуляцій у соціальних мережах Росія розгорнула кампанію з демонізації НАТО, прославлення російської зброї та православної єдності, створення культу російського диктатора В. Путіна на противагу інституційній слабкості ЄС, особливо в контексті загроз Covid-19 [3].

Насправді Кремль, представляючи себе «захисником» сербського народу, роздмухує реваншистські настрої побудови «Великої Сербії», що протягом 2022–2023 рр. неодноразово загрожувало повторенням «кримського сценарію» анексії Косово та Республіки Сербської. На тлі єднання демократичного світу навколо засудження російської агресії, в Белграді вторгнення зустріли демонстраціями публічної підтримки Кремля. Проросійські мітинги перед пам'ятником російському царю Миколі II у центрі Белграда супроводжувалися триколорами, світлинами диктатора В. Путіна та виконанням російського гімну. Серед протестувальників також були місцеві члени російського мотоклубу «Нічні вовки», відомі тісними зв'язки з Путіним та досвідом бойових дій в Україні на боці проросійських сепаратистів під час окупації Криму в 2014 р. та війни на Донбасі. Багато протестувальників несли плакати з літерою Z – символом російських окупаційних військ в Україні [4].

В основі нової хвилі ганебних спалахів хвороби «російського миру» в Західних Балканах – поширення марних сподівань про «повернення» Косово у разі перемоги Росії в Україні. Симптоматичним виразом таких настроїв стало гасло «Косово – це Сербія, а Крим – це Росія» [5]. На практиці це проявилось у безпрецедентному нарощуванні сербських військ на кордоні з Косово та запровадженні у грудні 2022 р. А. Вучичем найвищого стану бойової готовності збройних сил Сербії під приводом «захисту» сербського населення, яке мешкає на території частково визнаної країни. Ще в липні місяці А. Вучич у зверненні до народу заявив, що косовська поліція має намір розпочати військову операцію проти сербів. Формальним приводом для нагнітання ситуації стало рішення влади Косово про запровадження обов'язкової перереєстрації автомобільних номерів з сербських на місцеві. Все це супроводжувалося терористичним нападом на косовську поліцію та вбивством поліцейського. Але по мірі провалу російської вторгнення в Україну та під тиском США, конфлікт почав вщухати, а на початку 2023 р. Косово та Сербія дійшли згоди щодо нормалізації політичних відносин.

Православні громади Західних Балкани перебувають під потужним пропагандистським впливом російських мовників Sputnik Srbija та відкритого у листопаді 2022 р. RT Balkan. Результати моніторингу суспільних настроїв в Сербії свідчать, що у жовті 2022 р. 51% опитаних

вважали Росію ключовим міжнародним партнером, а 66% назвали «другом». Популярність ЄС, до якого прагнуть інтегруватися країни регіону, у відповідних запитаннях сягала тільки 18% та 14% [6]. Це при тому, що саме ЄС є ключовим торговельним партнером регіону, на нього припадає майже 70% загальної торгівлі товарами, тоді як на Росію – 3%.

Сербія залишається єдиною країною Європи, яка відмовилася приєднуватися до санкцій ЄС проти Росії. Так само національний авіаперевізник Air Serbia продовжує здійснювати рейси між Белградом і Москвою, попри те, що ЄС закритий повітряний простір для літаків країни-агресорки. Сербія стала надійним пристанищем для російських втікачів, а Чорногорія у 2023 р. отримала історичний максимум доходів від туризму. Крім того, Белград масово роздавав свої паспорти російським громадянам, що дозволяє їм користуватися перевагами безвізового режиму в ЄС [7]. Це викликало рішучий протест в Брюсселі й ледве не зупинило безвізовий режим з самою Сербією.

В цілому, російсько-українська війна не тільки вплинула на зростання проросійських настроїв в Західних Балканах, але й насправді знизилася потенційна спроможність Кремля виступати арбітром у вирішенні балканських справ. Попри загрозу Белграда із Росією та Китаєм, політичні еліти регіону усвідомлюють безальтернативність євроатлантичної інтеграції, оскільки жоден зовнішній гравець не дасть Західним Балканам таких преференцій як ЄС. Війна в Україні активізувала євроатлантичну інтеграцію не тільки в країнах Східного партнерства, а й у Західних Балканах. Прискорений вступ країн регіону до НАТО та ЄС розглядається сьогодні як єдиний запобіжник підризу демократичного порядку в Європі.

Література:

1. Parfinenko A. Russian Revisionism as a Challenge to the International Order. *Actual Problems of International Relations*. 2023. Vol. 154. P. 18–33. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2023.1.154.18-33>
2. «Довгий план». Україна має дані, що Росія може розпалити нову війну на Балканах – Зеленський. *New Voice*. 2023. 16 листоп. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/rosiya-hoche-viyni-na-balkanah-zelenskiy-50368693.html>
3. Парфіненко, А. (2020). Балканський вимір європейської безпеки в світлі геостратегій ключових міжнародних гравців Сходу та Заходу. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. № 12(1). С. 222–232. DOI: <https://doi.org/10.15421/352026>
4. Filipovic B. Pro-Russia Serbs march in Belgrade as country treads ever finer line between East and West. *Reuters*. 2022. 5 March. URL:

<https://www.reuters.com/world/europe/pro-russia-serbs-march-belgrade-country-treads-ever-finer-line-between-east-west-2022-03-04/>

5. Павленко Є. Конфлікт між Сербією і Косовом переходить у мирну фазу. *Заборона Медіа*. 2023. 28 бер. URL: <https://zaborona.com/konflikt-mizh-serbiyeyu-i-kosovom-perehodyt-u-myrnu-fazu/>

6. Vuksanovic V., Steric L., Bjelos M. Public Perception of Serbian Foreign Policy in the Midst of the War in Ukraine: *WBSB Survey in Serbia, Country Report 2022*. 21 p.

7. Кобзар Ю. *Інформаційне агентство Уніан*. 2023. 4 вер. URL: <https://www.unian.ua/world/serbiya-masovo-rozdaye-svoji-pasporti-rosiyanam-v-yes-sturbovani-12382191.html>

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ ЛІТЕРАТУРИ ТА ВИДАВНИЦТВ – ОРГАН РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЦЕНЗУРИ

Позднякова І. С.

*кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри історії України та всесвітньої історії
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

В умовах інформаційної війни, яка в наш час ведеться проти незалежної України, чітко простежуються паралелі між діяльністю засобів масової інформації країни-агресора та радянською пропагандистською машиною. Загальновідомим є той факт, що в радянській державі пропаганда мала величезний вплив на громадян, а цензура використовувалася для маніпулювання суспільною свідомістю. Відтак, розгляд питання про організаційне оформлення радянського цензурного органу – Головного управління у справах літератури та видавництва (Головліту) РСФРР, що проіснував під різними назвами до 13 квітня 1991 р. та його республіканського аналога видається вельми актуальним.

Разом з виникненням Головліту в країні було запроваджено режим так званої превентивної цензури, один з найбільш дієвих способів управління інформаційними потоками. Однею з вагомих причин створення такого централізованого цензурного органу було істотне